

Staré železo nebo magnet ostravského regionu?

Ing. arch. Radim Václavík

Rád bych ve svém příspěvku shrnul dosavadní proces přeměny Dolní oblasti tak, jak ho vnímám já. Ještě jako student v roce 1990 jsem se tématem přeměny Dolní oblasti – tedy oblastí vysokých pecí a dolu Hlubina – začal zabývat pod vedením Prof. ing. arch. Heleny Zemánkové a ing. arch. Miloše Matěje, CSc. Ve Vítkovicích stál u zrodu prvních námětů ing. arch. Ullman.

Naše představa byla, že technické muzeum by nebylo jenom tradiční muzeum sestávající z jedné budovy. Mělo vytvořit celou sérii míst. Každé by mělo být zaměřeno na jeden aspekt týkající se průmyslu ostravské aglomerace a všechny by při tom spolu měly vzájemně souviset a komunikovat. Jednotlivé lokality by měly reprezentovat historický stavební vývoj – architekturu, historii, dobové výrobní programy Vítkovic, rozvoj Ostravy jako města a další. Filozoficky by muzeum mělo být zaměřeno na vzdělání a výzkum. Přesto to musí být komerční organizace, která je schopná vydělat si na své udržení. Řádně financovat výzkum vyžaduje pracovat na komerční bázi.

Nejprve pro osvětlení doby a ducha počátku tohoto procesu ocituji několik vět z materiálu „Nadace Vítkovice 91“ vzniklého v rámci memoranda lorda N. CH. J. Rothschilda a tehdejšího generálního ředitele Vítkovic, ing. Františka Hromka: „Generální ředitel s. p. Vítkovice inicioval po projednání s lordem Rothschildem kroky vedoucí k založení nadace Vítkovice 91. Tato nadace bude kromě péče o vzdělání a rozvoj talentu zaměřena rovněž k zachování a využití historických a technických unikátů dochovaných ve Vítkovicích. V rámci kolokvia konaného 9. 12. 1991 je tento záměr poprvé předkládán veřejnosti. Záměr na vybudování průmyslového skanzenu včetně jeho realizačního zajištění jsme konzultovali s řadou odborníků. Profesor Milan Myška, který je zřejmě nejpovolanějším znalcem problematiky v regionu, považuje dnešní situaci za největší a možná už jedinou šanci pro Ostravu za posledních 40 let.“

Výše zmíněného kolokvia jsem se zúčastnil svou přednáškou o oblasti Ironbridge, kterou jsem navštívil v rámci získávání informací pro projekt přeměny Dolní oblasti. Zde jsem měl možnost se přesvědčit na vlastní oči o životaschopnosti těchto snah. Celé území se zde díky průmyslové archeologii proměnilo v jedinečný skanzen, dokumentující život tohoto údolí v počátcích průmyslové revoluce, v době, kdy bylo nejvýznamnější a nejproslulejší lokalitou na světě – vždyť se zde v roce 1709 poprvé podařilo tavit železo ve vysoké peci s použitím koksu a byl zde postaven první železný most.

V roce 1994 jsme přihlásili projekt Technického skanzenu a. s. Vítkovice do soutěže „Ekologický projekt roku '94“, která se konala pod záštitou Ministerstva životního prostředí a Ministerstva zemědělství. Projekt byl odbornou porotou oceněn a prezentován na výstavě FOR ECO 95 – mezinárodní výstava ekologicky orientovaného projektování, stavitelství, dopravy a městských sídel. Materiály byly zpracovány tak, že bylo možné je prezentovat ostravské veřejnosti. Za tímto účelem proběhlo několik jednání s představiteli města, kterých se také účastnil Mgr. Tomáš Moravec – muž, který byl vždy propagátorem přeměny Dolní oblasti na Technický skanzen. Představitelé města nereagovali. Na rozdíl od tehdejšího vedení a. s. Vítkovice, které týden po jedné této schůzce, kde se tvářilo, že chápe význam vytvoření skanzenu, dovolilo zbourat Centrálu číslo II. – stěžejní stavbu dokumentující technickou úroveň své doby.

Pro realizaci záměru je vhodné naznačit posloupnost jednotlivých kroků, které, jak si myslím, mohou vést ke konečné realizaci tohoto projektu:

1. fáze: obeznámení rozhodujících představitelů města s myšlenkami průmyslové archeologie a prezentace historických hodnot technických památek Ostravy,
2. fáze: obeznámení širší veřejnosti,
3. fáze: prověřování alternativních variant využití území
(Technický skanzen není jediné možné využití Dolní oblasti),
4. fáze: stanovení konkrétní podoby projektu a ekonom. modelu,
5. fáze: realizace záměru.

Bohužel v roce 2002 stále zůstáváme v první fázi. Z toho vyplývá, že pro realizaci záměru v nejbližším období není ani tak potřeba peněz. Mnohem důležitější je získat pro tuto myšlenku představitele města včetně akademické obce. Myslím si, že je třeba sestavit především tým odborníků ze širokého spektra odborností – technických i humanitních.

Obraťme tedy pozornost k samotné Ostravě. Pro ty, co se umějí dívat, skýtá Ostrava množství světových unikátů. Jedná se o pozůstatky výrobních procesů, jež na přelomu století akcelerovaly vývoj světového průmyslu a tím i Ostravy. Dlouhodobá stagnace obnovy strojního parku vytvořila ve zdejších podnicích specifické podmínky pro možnost soustředění značného množství unikátních historických strojů a zařízení. Tyto unikáty, jedná se například o takzvanou parní divízi, lisy či koksárenské baterie, jsou dochovány ve funkční podobě. Tato skutečnost je v současné době evropskou raritou, protože obdobná zařízení v okolních zemích podlehla zkáze buď v průběhu druhé světové války nebo v důsledku razantního technického rozvoje v poválečném období. Ve Velké Británii se již před 30 lety zrodil obor průmyslové archeologie a Británie zůstává mezinárodně uznávaným průkopníkem v této oblasti, kterého bychom měli následovat. U nás těmto hodnotám nevěnujeme patřičnou pozornost a hrozí, že toto unikátní dědictví nevyužijeme. Přesto i zde vzniklo Hornické muzeum dokládající technologické postupy těžby černého uhlí na Ostravsku a zájem o něj neustále roste.

I v Ostravě převládá a obávám se, že i nadále převládá trend předpokládající, že nové je automaticky lepší než staré. Bourání a „přestavby“ staré Ostravy nebylo v mnoha případech ničím jiným než likvidací kulturní historie a identity občanů. Setkávám se s názory jedinců, kteří se stydí za průmyslovou historii svého města. Já jim trochu rozumím, nedovedou argumentovat před svými voliči, chybí jim slova.

Ochrana kulturního dědictví posiluje identifikaci jedince ve společnosti. To je důležité pro odpovědi na otázky KDO JSME, CO NYNÍ DĚLÁME A KAM SMĚRUJEME.

V době rozkvětu těžkého průmyslu patřila Ostrava k předním průmyslovým regionům na světě. To je přece důvod k hrdosti. Ano, dnes je všechno jinak a do popředí se dostávají jiné sektory ekonomiky. Zkoncentrujme pozůstatky potu našich dědů a dotvořme region pro potřeby 21. století.

Na závěr chci říci, že tímto příspěvkem se snažím podnítit diskusi o tom, které hodnoty jsou pro rozvoj našeho regionu a města Ostravy pozitivní a které hodnoty, prozatím skryté vědomí i oku většiny našich občanů, by neměly zůstat stranou. Jistě jsem mnohé opomenul, ale doufám, že je to alespoň krůček správným směrem. Pokusme se udělat z Ostravy město, kam by se alespoň jednou za život každý občan naší vlasti rád podíval.